

فصلنامه مطالعات سیاسی
سال پنجم، شماره ۲۰، تابستان ۱۳۹۲
صفحات: ۹۱-۱۱۱
تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۲/۱؛ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۲/۳/۳۰

تأثیر جهانی شدن ارتباطات بر ساختار سیاسی - فرهنگی کویت

دکتر اردشیر سنایی* / طاهره ایرجی فر**

چکیده

جهانی شدن فرآیندی غالب در دنیای امروز است. در خصوص مفهوم این واژه اتفاق نظر وجود ندارد. در بسیاری از موارد در قالب بین‌المللی شدن، قلمروزدایی و آزادسازی استفاده شده است؛ البته این مفهوم در معنای جهانی‌سازی و غربی شدن نیز مورد ارجاع واقع شده است. لذا جهانی شدن پدیده‌ای ریشه‌دار با ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی همراه با تأثیر و تأثر تکوینی و تکاملی است. در این میان جهانی‌شدن ارتباطات از جنجالی‌ترین بحث‌هایی است که متخصصین به آن پرداخته‌اند. بر این اساس جهانی‌شدن، وابستگی متقابل میان مناطق جهان را به وجود آورده است. کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس از این مفهوم مستثنی نبوده‌اند و به طور مشخص کویت نیز تحت تأثیر این رخداد جهانی قرار گرفته است. لذا سوال اصلی که این مقاله به دنبال پاسخ به آن است عبارت است از اینکه جهانی‌شدن چه تأثیری بر ساختار سیاسی- فرهنگی کشور کویت دارد؟ این تأثیرات در سه سطح، به ترتیب حوزه نفوذ می‌باشند. سطح اول: سطح تأثیرات اقتصادی، سطح دوم: سطح تأثیرات محدود اجتماعی- فرهنگی، سطح سوم: سطح مقابله با تأثیرات سیاسی که به دلیل تغییرات پایه‌های اجتماعی - فرهنگی قدرت و باورهای سنتی، این تأثیرات هرچه سریع‌تر در حال ورود به حوزه سیاسی نیز می‌باشد.

کلید واژه‌ها

جهانی شدن، جهانی شدن ارتباطات، ساختار سیاسی- فرهنگی کویت.

* عضو هیات علمی و استادیار علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی rdeshir_sanaie@yahoo.com
** دانش‌آموخته کارشناسی‌ارشد علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی t.irajifar06@yahoo.com

مقدمه

اصطلاح جهانی شدن بیانگر تحولات سریعی است که جهان از دو دهه پیش دست‌خوش آن‌هاست. جهانی شدن مهمترین پدیده در حال حاضر می‌باشد که سیاست، اقتصاد و فرهنگ ملت‌ها را تحت تأثیر خود قرار داده است؛ و مهمترین بازیگر عرصه بین‌الملل یعنی دولت به شدت تحت تأثیر این فرآیند قرار گرفته است.

البته از دهه ۱۹۶۰ که برای نخستین بار این اصطلاح در فرهنگ لغات آکسفورد وارد شد، به عنوان فرآیندی اقتصادی شناخته شد. فرآیندی که در آن به تدریج پدیده‌ها و روابط اقتصادی-سیاسی ماهیت جهانی می‌یابند. از آن پس در دانش سیاسی-اقتصادی، جهانی شدن به تدریج به موضوعی محوری تبدیل گردید، در حالی که هر روز بر اهمیت ابعاد دیگرش نیز افزوده می‌شد.

بعد تکنولوژیک یکی از مهمترین ابعاد جهانی شدن است، که تحت عنوان انقلاب سوم صنعتی نام برده می‌شود که نوید بخش تحولاتی نوین در حوزه ارتباط، مصرف و اطلاعات است. لذا بی‌نظیرترین بخش این تحول، تحول در فناوری ارتباطات است. که با تولید شبکه‌های رایانه‌ای، نحوه گسترش اطلاعات به‌طور بی‌سابقه‌ای دگرگون گشته و اسباب تحول در حوزه‌های دیگر را نیز فرآهم ساخته است. باری ایجاد فن‌آوری‌های الکترونیکی جدید همچون اینترنت، ماهواره، تلفن و... هرگونه مانع و محدودیت طبیعی و سیاسی را از بین می‌برد و افکار و اطلاعات بدون هیچ گونه کنترل و مزاحمت سیاسی از مرزهای ملی عبور می‌کند. این گذر از موانع سیاسی در داخل مرزها نیز رخ می‌دهد و ساختارهای متصلب سیاسی-فرهنگی را نیز در می‌نوردد.

بر این مبنا بسیاری از پژوهشگران جهانی شدن را به معنی فرآیندی تلقی می‌کنند که مردم جهان را از طریق آن در جامعه واحد جهانی قرار می‌دهد. هر چه بر دامنه گسترش جهانی شدن و ابعاد آن افزوده می‌شود، این تأثیرات در عرصه‌های مختلف تشدید خواهد شد.

یکی از مقوله‌های بسیار مهمی که تأثیر بسیار زیادی از روند جهانی شدن می‌پذیرد، ساختار سیاسی-فرهنگی کشورهاست. کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس نیز از این قاعده مستثنی نیستند. این کشورها با توجه به قرار گرفتن در قلب خاورمیانه، یکی از مهمترین مناطق دنیا به شمار می‌روند.

کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس شامل عربستان سعودی، کویت، عمان، امارات متحده

عربی، قطر و... می‌باشند که دارای مختصات و ویژگی‌های منحصر به فردی هستند، این در حالی است که بسترهای سیاسی - فرهنگی همگونی در بین این کشورها حاکم و جاری می‌باشد؛ و جهانی شدن بر ساخت‌های درونی این کشورها تأثیر فراوان داشته است. در میان کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، کشور کویت که جهانی شدن تأثیر بسزایی فراوانی در ساختار سیاسی - فرهنگی این کشور نهاده است نیز حضور دارد.

نقطه تمرکز در این مقاله آن است که با توجه به تأثیراتی که جهانی شدن بر نظام بین‌الملل و به تبع آن سیستم داخلی کشورها می‌گذارد، منطقه خلیج فارس نیز بی‌شک نمی‌تواند از این اثرات مصون باشد، لذا ضرورت ایجاد می‌کند که این منطقه به دلیل دارا بودن قابلیت‌های بالقوه و بالفعلی که دارد در فرآیند جهانی شدن مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

از سویی به دلیل وجود فرقه‌های مذهبی و قومی و تعدد گرایش‌های آن‌ها و ساختار سیاسی - فرهنگی خاص، همواره این منطقه بستر درگیری‌های درون منطقه‌ای و بین‌المللی بوده است و مواجهه بستر داخلی کشورها در وسعتی بیشتر، بستر سیاسی - فرهنگی منطقه خاورمیانه و خاصه کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس با فرآیند جهانی شدن تأمل برانگیز می‌باشد.

بنابراین پدیده جهانی شدن به‌عنوان عاملی تأثیرگذار بر ساختار سیاسی - فرهنگی این کشورها قابل بررسی است. سوالی که مطرح می‌شود این است که جهانی شدن چه تأثیری بر ساختار سیاسی - فرهنگی کشور کویت دارد؟ در این راستا در ابتدا به ابعاد نظری جهانی شدن می‌پردازیم تا از خلال آن به مولفه‌های مورد نیاز در بررسی ابعاد و تأثیرات جهانی شدن در کشور کویت پردازیم.

گفتار اول: جهانی شدن و جهانی شدن ارتباطات

واژه جهانی شدن^۱ در سال‌های اخیر یکی از پرکاربردترین واژه‌های عرصه سیاست‌گذاری اقتصادی، فرهنگی و سیاسی ملی - منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای کشورها و نیز موضوع بحث‌های آکادمیک و ژورنالیستی بوده است. به رغم کاربرد گسترده‌ای که در بیش از یک دهه گذشته پیدا کرده، هنوز معنا و مفهوم آن همچنان مناقشه‌آمیز است (قلی‌پور، ۱۳۸۹: ۱۸-۱۷).

1- Globalization

در مورد تعریف واژه جهانی شدن اتفاق نظر وجود ندارد و هر پژوهشگر با توجه به روایت، تفسیر و تعبیر خود از پدیده‌های اجتماعی و تأثیرات محیطی، جهانی شدن را به نحوی تعریف کرده است (نهادیان، ۱۳۸۳: ۱۸).

این اختلاف دیدگاه‌ها باعث شده تا در حالی که گروهی از جوامع و افراد با نگاه کاملاً مثبت به پدیده جهانی شدن می‌نگرند و آن را یک فرایند می‌دانند که دربردارنده فرصت‌های زیادی برای جوامع است، گروه دیگری از افراد این پدیده را یک امر منفی تلقی می‌کنند و آن را پروژه‌ای می‌دانند که از سوی صاحبان قدرت در جهان در جهت منافعشان طراحی شده است. لذا حداقل پنج کاربرد از واژه جهانی شدن قابل تشخیص است:

۱- اغلب از واژه جهانی شدن برای ایفای معنای بین‌المللی شدن^۲ استفاده می‌شود، در حالی که این کلمه به معنای گسترش تعاملات فرامرزی و وابستگی متقابل کشورهاست؛

۲- در کاربرد دوم، از جهانی شدن به معنای آزادسازی^۳ استفاده می‌شود. این واژه به معنی رفع محدودیت‌های دولتی از نقل و انتقال بین کشورهاست تا بتوان اقتصاد جهانی را آزاد و یکپارچه کرد؛

۳- در کاربرد سوم منظور از جهانی شدن، جهانی‌سازی^۴ است که به معنای القای اهداف و برنامه‌های خاص به مردم سراسر جهان است؛

۴- در کاربرد چهارم بسیاری از مردم (به‌ویژه منتقدان امپریالیسم فرهنگی) جهانی شدن را غربی شدن^۵ معنی کرده‌اند؛

۵- از دیدگاه برخی دیگر، جهانی شدن به معنای قلمروزدایی^۶ است، یعنی تغییرات جغرافیایی که بر اساس آن مناطق جغرافیایی فواصل و مرزهای جغرافیایی بخشی از اهمیت پیشین خود را از دست می‌دهند. این مفاهیم پنجگانه در برخی موارد با یکدیگر همپوشانی دارند، اما نقاط مورد تأکید هر یک متفاوت است (اسمیت، ۱۳۸۳: ۴۸-۴۷).

بنابراین جهانی شدن پدیده‌ای ریشه‌دار، پیچیده، مرکب و پویا و دارای اصالت عینی و ملموس با ابعاد اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی همراه با تأثیر و تأثر تکوینی و تکاملی است و پدیده جهانی شدن مؤلفه‌های مختلفی دارد که ارتباطات ساختاری با هم دارند و

2- Internationalization

3- Liberalization

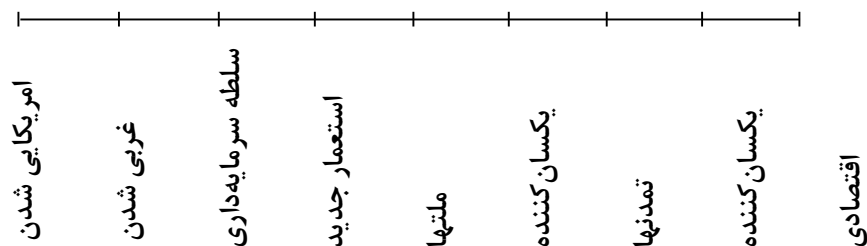
4- Universalization

5- Westernization

6- Deterritorialization

شناخت و تجزیه و تحلیل و تفکیک این مؤلفه‌ها، امری ضروری در ایجاد و حفظ یک تعامل مثبت و سازنده است (نهاداندیان، ۱۳۸۳: ۱۳).

در مجموع و به طور خلاصه می‌توان تعاریفی را که تا کنون در مورد جهانی شدن بیان گشت به سه گروه در قالب فرآیند، پدیده و ایدئولوژی تقسیم نمود. در جهانی شدن بعنوان فرآیند، جهانی شدن یک جریان و روند اجتماعی پویاست که در آن قیدوبندهای جغرافیایی حاکم بر روابط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تضعیف می‌شود و یا از بین می‌رود. در جهانی شدن به‌عنوان پدیده، جهانی شدن رویدادی است که بر گسترش وسیع و عمیق تعامل بین‌الملل دلالت دارد و دنیا بصورت شبکه‌های مرتبط، به یک مرکز داد و ستد تبدیل می‌شود. در تلقی از جهانی شدن به عنوان یک اندیشه، جهانی شدن به تفکر لیبرال دموکراسی غربی اشاره دارد. این تصور معانی را می‌توان در نمودار زیر به خوبی مشاهده نمود.

لذا دنیای جهانی شدن، دنیایی است که در آن وقایع و رخدادهای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی به صورت روزافزونی به یکدیگر مرتبط شده است و در دنیای جهانی شده این رخدادها تأثیرگذاری بیشتری دارند. به عبارت دیگر، جوامع از تحولات و رخدادهای دیگر جوامع بیشتری و عمیق‌تر تأثیر می‌پذیرند. این رخدادها می‌تواند به موارد زیر تقسیم نمود: اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فنی (تکنولوژیک).

در بررسی ابعاد جهانی شدن، توجه به ماهیت چند بعدی و مرکب این پدیده ضروری است. چرا که جهانی شدن، به طور هم‌زمان پدیده‌ای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و حتی فنی است. که هر یک از این‌ها، ما را به فهم یکی از جنبه‌های جهانی شدن نزدیک می‌سازد. لذا در این نوشتار تنها بر روی بُعد ارتباطات در جهانی شدن تمرکز ویژه داریم و از رهگذر آن بر تحولات و تغییرات در ساخت سیاسی- فرهنگی کشور کویت می‌نگریم.

از این منظر، جهانی شدن با انقلاب علمی و دانسته‌های جدید مرتبط است. انقلاب علمی، دانش فنی، اطلاعات، ارتباطات و نیروی انسانی نه تنها محرکه اصلی جهانی شدن هستند، بلکه جهانی شدن و انقلاب علمی و جهش دانش فنی، دو روی جدایی ناپذیر یک سکه محسوب می‌شوند. از تلفیق خاص و شباهت فراوان حوزه‌های نفوذ جهانی شدن در بُعد فرهنگ و جهانی شدن در بُعد فناوری و علمی است که مفهوم جهانی شدن ارتباطات شکل می‌گیرد.

مساله رسانه‌ها و ارتباطشان با جهانی شدن، پدیده‌ای است که همزمان با سپری شدن نیمه دوم قرن بیستم ذهن بشر را به خود معطوف نمود. پدیده‌ای که مارشال مک‌لوهان، در دو کتاب «کهنکشان گوتنبرگ» و «شناخت وسایل ارتباطی» در چارچوب نظریه دهکده جهانی، به شرح آن پرداخت (کارنو، ۱۳۷۲: ۲۲۴).

لذا تغییر و تحولاتی که در گستره جهانی و با کمک تکنولوژی و فناوری‌های نوین با سرعت و بازه زمانی کوتاه اتفاق می‌افتد، نوید حرکتی نو و نتایجی جدید را می‌دهد که در بُعد روابط بین‌الملل با گذشته فرق دارد و در چارچوب تحولات دولت-ملت و ستفالیایی قابل توضیح و تبیین نیست.

بنابراین مراد از جهانی شدن ارتباطات در این جا، در واقع یک پارچه شدن سیستم ارتباطات الکترونیک و ظهور شبکه‌های تعاملی است. «یک پارچگی بالقوه متن، تصویر و صدا در یک سیستم، که از چندین نقطه و در زمان دلخواه از زمان واقعی و یا با تأخیر] و در شبکه‌ای جهانی و آزاد و قابل تسری به یکدیگر تعامل دارند» (کاستلز، ۱۳۸۰: ۳۸۳). در این مقاله بعد جهانی شدن ارتباطات مورد نظر می‌باشد.

بر این سیاق «ارتباط»، نقطه شروع در شناخت جهانی شدن ارتباطات می‌باشد. ارتباط فرآیندی است که در آن روابط انسانی و اجتماعی رخ می‌دهد، حفظ و دگرگون می‌شوند و ارتباط از بخش‌های غیرقابل تفکیک مجموعه‌ای از انسانها و اشیاء تشکیل شده و ارتباطات را نمی‌توان از بستر فرهنگی و اجتماعی آن خارج ساخت و هر گونه بحث درباره ارتباطات باید با موضوع نظامهای ارزشی آغاز شود (اولسون، ۱۳۷۶: ۱۲۵-۱۲۴). پر واضح است که این رخداد (جهانی شدن ارتباطات) دارای ماهیت و ابعاد سیاسی و فرهنگی خاصه خود است.

از سوی دیگر هستند افرادی که این رابطه بین جهانی شدن و گسترش ارتباطات را در تأثیری معکوس بر روند بالا می‌بینند. لذا بیان می‌دارند: «جهانی شدن را باید نتیجه انقلاب اطلاعاتی دانست که سال‌ها قبل از آغاز دهه ۹۰، نوید آن داده شده بود. از جمله باید از نظریات

مارشال مک لوهان یاد نمود که در اثر تاثیرگذار خود یعنی «دهکده جهانی» این ایده را مطرح نمود که «پیشرفت در ارتباطات الکترونیک، سبب شکل گیری جهانی شده است که در آن می‌توانیم رخدادهایی که در دورترین نقاط جهان اتفاق افتاده را به صورت همزمان مشاهده کنیم. به باور مک‌لوهان پیامدهای اصلی این تحولات، فشرده شدن زمان و مکان به گونه‌ای است که همه چیز هویت سنتی خود را از دست می‌دهند» (کوزه‌گر، ۱۳۸۹: ۱۱۶).

در این میان یکی دیگر از ویژگی‌های اصلی جهانی شدن، ارتباطات متقابل است، اما بر خلاف وابستگی متقابل که بر دو جانبه بودن تأکید دارد، جهانی شدن امکان وابسته شدن را نیز در نظر می‌آورد (ویلیامز، ۱۳۸۶: ۱۳۷-۱۳۶). در دیدگاه برخی صاحب‌نظران جهانی شدن با انحصار همخوان نیست، یعنی جهانی شدن این واقعیت را می‌پذیرد که انحصاری بودن یک واقعیت است و نه یک امکان تاریخی (همان: ۱۳۸). در نظر برخی دیگر از صاحب‌نظران، جهانی شدن به عنوان یک مفهوم هم به کوچک شدن جهانی و هم به تقویت آگاهی از جهان اشاره دارد. معمولاً علت این کوچک شدن را پیشرفت سریع تکنولوژی و تشدید روز افزون فعالیت‌های اقتصادی می‌دانند. این کوچک شدن فیزیکی جهان و اندیشه دهکده جهانی با درک متحولی از زمان و مکان همراه است.

این در حالی است که تا پیش از دهه ۹۰، ملت‌های عرب خاورمیانه تنها شاهد اخبار و رویدادهایی بودند که بیشتر منعکس کننده دولت‌های منطقه بود، وقوع جنگ دوم خلیج فارس و پوشش خبری گسترده آن توسط شبکه‌های ماهواره‌ای غربی، نقطه عطفی در روند آگاهی به ساکنین خاورمیانه بود؛ و در این میان تنها رسانه‌ها و کانال‌های تلویزیونی غربی مانند سرویس عربی بی.بی.سی بریتانیا، رادیو بین‌المللی فرانسه و مونت کارلو، سی.ان.ان و صدای آمریکا بدون وجود هرگونه رقیب منطقه‌ای به فعالیت می‌پرداختند. پدیده عربی شدن کانال‌های ماهواره‌ای یکی از تحولات بسیار تاثیرگذاری بود که در قالب شبکه تلویزیونی الجزیره در قطر، تلویزیون بین‌المللی نیل در مصر، کانال لبنانی ال.تی.وی، فیوچرتی.وی، العربیه و... موجب شکل گیری فضای جدیدی در منطقه شده است (کوزه‌گر، ۱۳۸۹: ۱۱۸).

جهانی شدن از همه جهات نامتوازن است و از قاره‌ای به قاره دیگر، از منطقه‌ای به منطقه دیگر و حتی از شهری به شهر دیگر متفاوت است. اما هیچ جایی در این کره خاکی وجود ندارد که متأثر از فرایندهای جهانی شدن نباشد. «برای جهانی شدن» هندسه قدرت مشخصی وجود دارد که در آن برخی افراد بیش از دیگران مسؤولیت بر عهده دارند؛ برخی افراد جریان و حرکت

راه می‌اندازند؛ دیگران نه؛ بعضی از مردم بیش از دیگران گیرنده (فرهنگ جهانی شدن) هستند، برخی از مردم به گونه‌ی موثرتری اسیر جهانی شدن هستند» (تامیلنسون، ۱۳۸۱: ۱۸۲).

در این میان یکی از حوزه‌هایی که جهانی شدن در آن تأثیرات مشخص و روشنی بر جای گذاشته، حوزه سیاسی - فرهنگی است. جهانی شدن، در مناطق مختلف جهان و در حوزه‌های متنوع سیاسی - فرهنگی چالش‌هایی جدی پدید آورده است. منطقه خلیج فارس و کشورهای عربی حاشیه آن نیز از این امر مستثنی نبوده‌اند و جهانی شدن فرهنگ بخش‌های مختلف زندگی آنها را تحت‌الشعاع قرار داده است. جهانی شدن ارتباطات که با استفاده از گسترش فناوری‌های رسانه‌ای در قالب شبکه‌های متنوع ماهواره‌ای و راه‌اندازی شبکه جهانی اینترنت خود را بر این منطقه تحمیل کرد، تأثیرات شگرفی را به دنبال داشت. از عمده‌ترین این تغییرات برای نمونه شامل کاهش سطح وفاداری‌های قبیله‌ای، تقویت مفهوم شهروندی، تعریف دوباره از جایگاه زن و ... را می‌توان نام برد. به نظر می‌رسد که راهبرد دولت‌ها و اندیشمندان این کشورها در مقابل این پدیده در حال تبدیل از مقاومت به تعامل است و باز کردن فضای فرهنگی، فاصله گرفتن از ملتها، سنن و عادات عشیره‌ای و حرکت به سمت ترکیب مناسب عناصر ارزشمند سنتی، فرهنگی و ارزش‌های جدید متخذ از میراث بشری، از جمله اقدامات آنان به شمار می‌رود.

گفتار دوم: ساختار سیاسی - فرهنگی کشور کویت

در این بخش ساختار سیاسی، پارلمان و انتخابات و احزاب و جمعیت‌ها (حوزه عمومی)، رسانه‌های گروهی (مولفه‌های جهانی شدن و در عین حال دموکراسی) و جایگاه مشارکت عمومی زنان در کشور کویت مورد بررسی قرار می‌گیرد.

اهمیت خلیج فارس به خاطر چندین عامل از جمله موقعیت راهبردی، بازار صدور کالا و تجهیزات نظامی و وجود ذخایر عظیم انرژی است و بعد از فروپاشی شوروی و جنگ دوم خلیج فارس، نه تنها از اهمیت آن کاسته نشد، بلکه نقش اقتصادی - راهبردی این منطقه مورد توجه بیشتر قرار گرفت (جعفری‌ولدانی، ۱۳۸۱: ۶۷). این منطقه شامل ملت‌هایی است که از نظر فرهنگی متفاوت هستند ولی از نظر مشغله‌های سیاسی و استراتژیک و اقتصادی هماهنگی و تجانس دارند (مجته‌زاده، ۱۳۷۹: ۱۲۳).

با وجود سابقه دیرین خلیج فارس، واقعیت این است که وجود شیخ نشین‌های کنونی به

عنوان حکومت‌های مستقل به فعل و انفعالاتی مربوط می‌شود که طی دو قرن اخیر در شبه جزیر عربستان به وقوع پیوسته است.

ساکنان فعلی این شیخ‌نشین‌ها به جز سلطان نشین عمان و تا حدودی بحرین، عموماً قبایل بیابانگردی بودند که به علل مختلفی طی دو سه قرن گذشته از داخل شبه جزیره به کناره‌های آن کوچ کرده‌اند و تحولاتی که قدرت‌های فرمانطقه‌ای در خلق و تکوین جهت دادن آن حرکت‌ها نقش اول و گاهی منحصر به فرد را بازی کرده است، باعث گردیده که این قبایل سکنی گزیده و تشکیل دولت دهند و به‌صورت کشورهای مستقل درآیند، در حالی که آنچه از نظر جغرافیای طبیعی و تاریخی واقعیت دارد این است که این‌ها اعراب ساکن شبه جزیره عربستان هستند که هزاران سال است در آنجا زندگی می‌کنند. قلمرو شیخ‌نشین‌های کنونی که از کویت تا امارات متحده عربی، در حقیقت گوشه و کناره‌های انتهایی این شبه جزیره بزرگ است که ساکنان آن‌ها در دوران اخیر و عمدتاً به سبب تنش‌های داخلی و بین‌قبیله‌ای و یا بر اثر گرسنگی و ضیق معیشت به این دور افتاده‌ترین نقاط شبه جزیره آمدند و مأوا گزیدند (مسجدجامعی، ۱۳۶۸: ۳۲). در تمام این کشورها قدرت سیاسی با روش سنتی به دست می‌آید و مشروعیت رهبران و هیأت حکم و نظام‌های سیاسی مشروعیت سنتی است. در همه این کشورها قدرت به صورت موروثی و درون خاندان‌های حاکم دست به دست شده و به چرخش در می‌آید (قاسمی، ۱۳۸۴: ۴۰۲). لذا غالب ساختار سیاسی کشورهای حاشیه‌ای خلیج فارس پادشاهی است.

امیرنشین کویت با ۱۷۸۱۸ کیلومتر مربع مساحت، در شمال شبه‌جزیره عربستان و شمال غربی خلیج فارس قرار گرفته است و از شمال به عراق از جنوب به عربستان و از شرق به خلیج فارس محدود می‌باشد. کویت سرزمینی است مسطح و بیابانی که سطح آن را ماسه پوشانده است. در کویت عوارض طبیعی چون کوهها و رودها وجود ندارد (رودباری، ۱۳۷۵: ۱). کویت در حاشیه خلیج فارس قرار دارد، در این منطقه کشورهای ایران، عراق، عربستان سعودی، بحرین و کویت، امارات متحده عربی و عمان حضور دارند، که بخشی از منطقه جغرافیایی سیاسی خاورمیانه به‌شمار می‌آید. بیشترین کرانه‌های خلیج فارس از آن ایران و کمترین از آن عراق است. کویت به پایتختی کویت، با جمعیت ۲,۰۴۱,۹۶۱ (در جولای ۲۰۰۱) و شامل ۱,۱۵۹,۹۱۳ نفر غیر ملی (در جولای ۲۰۰۱) و با تخمین جمعیت ۶,۳۷۴,۸۰۰ نفر در سال ۲۰۵۰ میلادی می‌باشد. دین ۸۵٪ مردم کویت اسلام است که از این میان ۴۵٪ سنتی و

۴۰٪ شیعه مذهب (آمار سال ۲۰۰۱) می‌باشند. صنایع کویت در صنعت پتروشیمی، گاز طبیعی و صنایع شیلات (ماهی، میگو) خلاصه می‌شود.

کشور کویت با مساحت ۱۷۸۱۸ کیلومترمربع و جمعیت حدوداً دو میلیون نفر، جزء کشورهای کوچک طبقه‌بندی می‌شود از آنجا که فعالیت سیاسی-اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی پیرامون شهر کویت می‌چرخد، از نظر مساحت و جمعیت می‌توان مفهوم دولت-شهر را بر کویت اطلاق کرد (اسلامی، ۱۳۶۹: ۷۱) این شهر در اوایل قرن ۱۸ میلادی پایه‌گذاری شد و به سرعت توسعه یافت (الهی، ۱۳۷۵: ۱۴۲) در زمان حکومت شیخ مبارک فرزند صباح دوم که در تاریخ کویت به نام «مبارک‌الکبیر» معروف شده است نظام حکومت این سرزمین شکل تازه‌ای به خود گرفت، زیرا وی حکومت را در تیره دو فرزند خود موروثی کرد و در ۱۹ ژوئن ۱۹۶۱ کویت در زمره کشورهای مستقل جهان در آمد.

حکومت کویت اساساً یک الیگارشسی مرکب از خانواده‌های قدیمی بازرگان است. اما به هر حال تمرکز قدرت در دست خاندان صباح است. کویت از لحاظ لغوی از «کوت» مشتق شده و یک لغت هندی است که در زبان محلی اعراب وارد شده و به معنی قلعه است؛ که اعراب بومی آنرا «قلعه کوچک» معنی می‌کنند. از تاریخ قدیم کویت اطلاعی در دست نیست. فقط آنچه معلوم است این که پس از تأسیس دولت ایران، مدت‌های مدید، جزء قلمرو ایران بوده است (رودباری، ۱۳۷۵: ۷).

البته که حکومت کویت به صورت نوعی سلطنت مشروطه که در راس آن بزرگ خاندان صباح قرار دارد اداره می‌شود. لذا کویت مرکب از قوای سه‌گانه مقننه، قضائیه و مجریه است که از همدیگر تفکیک شده و یک شورای مشورتی امیر کویت را در امور مملکتی یاری می‌کند. فعالیت‌های حکومت نیز بر طبق قانون اساسی توسط «مجلس امت» کویت کنترل می‌شود (محقق، ۱۳۸۹: ۱۹۱).

کشور کویت در ۲۹ خرداد ۱۳۴۰ (۱۹ ژوئن ۱۹۶۱) از استعمار انگلستان رها شد. طبق قانون اساسی این کشور که در ۲۹ تیر ۱۳۴۱ (۲۰ ژوئیه ۱۹۶۲) به تصویب رسید، کویت، دولتی عربی، مستقل و دارای حاکمیت و به صورت بخشی از «امت عرب» معرفی شده بود. حکومت کویت پادشاهی مشروطه بوده و در خاندان «مبارک‌الصباح» موروثی است. امیر فرمانده کل قوا است و حق اعلام جنگ تدافعی و حق انحلال مجلس را داشته است. نظام حکومتی کویت از سه قوه مقننه، مجریه و قضائیه تشکیل شده و مطابق با قانون اساسی، این سه قوه از

یکدیگر تفکیک شده‌اند، اما در عمل، امیر کویت در هر سه قوه اعمال نفوذ می‌کند، از این رو در عمل نوعی اختلاط قوا در نظام حکومتی این کشور وجود دارد (کتاب سبز کویت، ۱۳۷۵: ۱۲۴-۱۲۳).

مردم کویت حضور در انتخابات را پیش از سایر کشورهای عرب منطقه خلیج فارس آغاز کرده و از این نظر در زمینه دموکراسی سابقه نسبتاً طولانی در مقایسه با همسایگان عرب خود در خلیج فارس دارند (عظیمی، ۱۳۸۵: ۲۲۸).

از جمله معدود تغییرات ساختار سیاسی در کشور کویت، برگزاری انتخابات شورای شهر در سال ۲۰۰۳، در کویت بود. در این انتخابات با وجود آنکه زنان کویتی حق رأی نداشتند، دو زن در شورای شهر منصوب شدند. همچنین می‌توان به اقدامی بسیار مهم در سال ۲۰۰۵، اشاره نمود. مجلس کویت حق رأی و نامزدی زنان در انتخابات را تصویب نمود و برای اولین بار زنان این کشور صاحب حق رأی شدند طبق قانون اساسی اولیه کویت، زنان حق مشارکت در انتخابات را ندارند. این مساله در طول سال‌های پس از استقلال، بین موافقان و مخالفان سر و صدای زیادی در جامعه کویت ایجاد کرد. تا اینکه با افزایش فشار جنبش‌های حامی حقوق زنان در کویت، دولت در آستانه انتخابات پارلمان در ۲۰۰۳، بار دیگر موضوع اعطای حق رأی به زنان را مطرح و آن را در قالب لایحه‌ای به پارلمان ارائه کرد. پارلمان کویت در اولین قدم با مشارکت زنان در انتخابات شوراهای شهر موافقت کرد و سپس در می ۲۰۰۵، با اصلاح قانون انتخابات به زنان حق رأی برای شرکت در انتخابات پارلمان را صادر کرد (محقق، ۱۳۸۹: ۲۰۶).

گفتار سوم: تأثیرات جهانی شدن ارتباطات بر کشور کویت

تأثیرات جهانی شدن ارتباطات بر کشور کویت را می‌توان در مصادیق آن، تأثیرات جهانی شدن ارتباطات بر ساخت سیاسی، تأثیرات جهانی شدن ارتباطات بر ساخت اجتماعی، تأثیرات جهانی شدن ارتباطات بر جایگاه زنان مورد ارزیابی قرار دهیم.

همان‌طور که بیان شد، رژیم سیاسی تمامی کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس، پادشاهی یا امیرنشین است که وجه ممیزه آن موروثی بودن قدرت در سلسله‌های خانوادگی است که عملاً نوعی الیگارشسی قدرت را در میان خانواده‌های معینی تداوم بخشیده است، و تقریباً می‌توان گفت که در تمامی قرن بیستم به بعد در کشور کویت یک خانواده حاکم بوده است و امارت یا سلطنت از پدر به فرزند (پسر) و یا به برادر به ارث رسیده است. دیگر موارد و تاریخ‌های مورد

استناد در این نوشتار در مورد ساخت سیاسی این کشور، در جدول صفحه بعد قابل مشاهده می‌باشد.

کشور کویت				
کشور	خاندان حاکم	تاریخ استقلال	تدوین قانون اساسی	اولین انتخابات
کویت	آل صباح	۱۹۶۱	۱۹۶۲	۱۹۶۱

همچنین در جدول پیش‌رو با متغیرهای کمی بر شناخت مولفه‌های مرکزی ساخت سیاسی در کشور کویت متمرکز گردیده‌ایم.

ساخت سیاسی و جهانی شدن	
مولفه‌های مرکزی ساخت سیاسی	مولفه‌های تأثیرات جهانی شدن
<p>قدرت سنتی</p> <p>مشروعیت سنتی</p> <p>توجیه مذهبی مشروعیت</p> <p>موروثی بودن حاکمیت</p> <p>اقتدار پدرسالارانه</p> <p>نظام سلسله پادشاهی - خاندانی</p> <p>تکیه بر نوعی دولت رفاهی (رانتیر- نفتی)</p> <p>عدم حضور گسترده احزاب سیاسی</p> <p>عدم حضور گسترده رسانه‌های گروهی آزاد</p> <p>عدم حضور گسترده سازمان‌های غیردولتی</p>	<p>غیر طبیعی بودن دولت - ملت‌های سنتی</p> <p>غیرممکن بودن دولت - ملت‌های سنتی</p> <p>تحول در مفهوم مشروعیت سیاسی</p> <p>تحول در مفهوم استقلال</p> <p>تحول در مفهوم کارویژه‌های ساخت سیاسی</p> <p>حضور بازیگران فراملی و فراملی</p>

همانطور که مشهود است مولفه‌های مرکزی ساخت سیاسی در کشور کویت در برابر مولفه‌های تأثیرات جهانی شدن در دو سوی متفاوت قرار دارند، و این تأثیرات مولفه‌های جهانی شدن است که در حال تغییر مولفه‌های ساخت سیاسی کشورهای مذکور است و نه بلعکس. باری این جهانی شدن ارتباطات است که با افزایش آگاهی کاربران خود از ساخت سیاسی- فرهنگی دیگر نقاط جهان و نشان دادن تغییر و تحول مفهوم مشروعیت (از سنتی - مذهبی به کارآیی) و تحول مفهوم استقلال (وابستگی متقابل منافع) و حضور بازیگران فراملی و فراملی در

تأثیر جهانی شدن ارتباطات بر ساختار سیاسی - فرهنگی کویت

روابط بین‌الملل، لزوم حضور شهروندان و نهادهای غیردولتی^۷ را در عرصه تصمیم‌گیری در حکمرانی خوب (کارا و شفاف و ...) برای شهروندان مناطق جهان روشن می‌نماید. در حالی وضعیت ساخت درونی کشور کویت این مبانی را بر نمی‌تابد.

البته گام‌های موثر اولیه از سوی کویت، در جهت اصلاحات سیاسی - اجتماعی بعد از فشارهای قدرت‌های فرامنطقه‌ای و درخواست‌های داخلی برداشته شده است. در نتیجه نشانه‌هایی از آزادی نسبی بیان در رسانه‌های گروهی، تأسیس نهادهای قانون‌گذار منتخب، وضعیت زنان در برخورداری از حقوق سیاسی - اجتماعی و ایجاد برخی نهادها و موسسات جامعه مدنی در این کشور به چشم می‌خورد (سیمبر، ۱۳۸۲: ۱۱۶).

مهمترین این اقدامات در راستای اصلاحات سیاسی - اجتماعی از سال ۲۰۰۳ که در کشور کویت انجام گرفته است عبارتند از تفکیک میان مقام نخست‌وزیری و ولیعهدی جهت کاستن از نقش خانواده حاکم بود (یونسین، ۱۳۸۴: ۱۲۷). در ماه ژانویه ۲۰۰۵ علی‌رغم این‌که تشکیل احزاب سیاسی در کویت ممنوع بود، اسلاگرایان سلفی نخستین حزب سیاسی کشور را با عنوان «الامه» ایجاد کردند. دولت کویت این حزب را به رسمیت نشناخت اما این حزب سه کرسی در مجلس دارد. در همین سال به زنان حق رأی و نامزدی در انتخابات داده شد.

مولفه‌های تأثیرات جهانی شدن ارتباطات در ساخت سیاسی این کشور را می‌توان در یک

جدول به تفکیک مشاهده و مقایسه نمود:

ساخت سیاسی متأثر از جهانی شدن به تفکیک کشور		
کشور	دوره زمانی	موارد
کویت	۲۰۰۳ - ۲۰۰۷	- تفکیک میان نخست‌وزیر و ولیعهد - نخستین حزب سیاسی در ۲۰۰۵ (الامه) - حق رأی زنان - حق کاندیداتوری زنان در انتخابات

جهانی شدن ارتباطات دو رو از یک سکه را دارا می‌باشد. یکی همان تأثیرات جهانی شدن ارتباطات است که در ساخت سیاسی - فرهنگی قابل مشاهده می‌باشد و دیگر آنکه میزان استفاده از شبکه دنیای مجازی (اینترنت) فی‌نفسه در عین حال که ابزار لازم برای ارتباط با

7- NGO

فضای گسترده‌تری است، آمار کاربران آن، خود نیز تأثیر پذیرفته از روند تغییرات جهانی شدن می‌باشد. به بیان دیگر میزان افزایش کاربران اینترنت خود دو جنبه دارد: یکی افزایش تأثیرات در ساخت سیاسی - فرهنگی از این استفاده از اینترنت و دیگر آنکه خود این افزایش کاربری نشانه ای از جهانی شدن می‌باشد.

در این زمینه تا ژانویه ۱۹۹۴، کشورهای عربی حوزه خلیج فارس از این فناوری بی‌بهره بودند و این در حالی بود که در سایر کشورهای دنیا بیش از ۲/۲ میلیون نفر این نوع را در اختیار داشتند. اما هم اکنون همه این کشورها به این شبکه متصل شده‌اند و درصد رشد اتصال برخی از کشورها قابل توجه است. در این میان، در ژوئن ۱۹۹۴ وزارت ارتباطات کشور کویت حق انحصاری ارائه خدمات به اینترنت را به شرکت «شبکه رایانه‌ای خلیج کویت» اعطا کرد. این شبکه از طریق ماهواره، به شبکه Spirnt ایالات متحده متصل است. می‌توان تأثیر مولفه‌های مولفه‌های جهانی شدن ارتباطات را در جدول زیر مشاهده نمود.

مولفه‌های مرکزی تأثیرات جهانی شدن ارتباطات	تاریخ ارائه شبکه اینترنت	
	کشور	تاریخ ارائه شبکه اینترنت
توسعه فرهنگ مشارکت کاهش کنترل اطلاعات و ارتباطات توسعه فرهنگ مشارکت سیاسی تضعیف فرهنگ اقتدارگرایی تمرکززدایی از رژیم‌های اقتدارگرا تضعیف ایدئولوژی اقتدارگرایی کاهش مشروعیت سنتی	کویت	۱۹۹۴

بر همین مبنا است که مولفه‌ها و تأثیراتی چون: توسعه فرهنگ مشارکت اجتماعی، توسعه فرهنگ مشارکت سیاسی، تضعیف فرهنگ اقتدارگرایی، تمرکززدایی از رژیم اقتدارگرا، تضعیف ایدئولوژی اقتدارگرایی، کاهش مشروعیت سنتی را شاهد هستیم. مواردی که در اعتراضات موسوم به «بهار عربی» مشاهده تأثیرات آن می‌باشیم. اعتراضاتی که عامل آن تأثیراتی است که جهانی شدن بر این کشورها وارد نموده است.

این در حالی است که بر مبنای گزارش جامع در سایت مرجع موسسه Middle East Internet Stats این مورد قابل مشاهده می‌باشد. بر مبنای آخرین آمار سال ۲۰۱۲ میانگین

تأثیر جهانی شدن ارتباطات بر ساختار سیاسی- فرهنگی کویت

استفاده شهروندان کویت از شبکه ارتباطی و فضای مجازی در مقایسه با دیگر مناطق جهان به شرح زیر است.

آمار جمعیت و کاربران اینترنت در دنیا (سال ۲۰۱۲)				
مناطق دنیا	جمعیت (۲۰۱۲)	کاربران اینترنت (۲۰۱۲)	درصد	درصد رشد از سال ۲۰۰۰-۲۰۱۲
آسیا	۳,۹۲۲,۰۶۶,۹۸۷	۱۱۴,۳۰۴,۰۰۰	۲۷/۵	۸۴۱/۹
خاورمیانه	۲۲۳,۶۰۸,۲۰۳	۳,۲۸۴,۸۰۰	۴۰/۲	۲,۶۳۹/۹
کل جهان	۷,۰۱۷,۸۴۶,۹۲۲	۳۶۰,۹۸۵,۴۹۲	۳۴/۳	۵۶۶/۴

منبع: www.Middle East Internet Stats

به این ترتیب، می‌توان مشاهده نمود که درصد رشد مابین سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ میلادی، کاربران شبکه جهانی اینترنت در آسیا و مشخصاً در خاورمیانه که شامل کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس نیز می‌گردد به رتبه جهانی بالا است. این موسسه تحقیقاتی بر اساس یافته‌های خود دست به تقسیم‌بندی میزان کاربران اینترنتی کشورهای مناطق جهانی نیز می‌زند. لذا به‌طور تفکیکی بر کشورهای حاشیه خلیج فارس نیز پرداخته است.

کاربران اینترنتی در خاورمیانه، آمار عمومیت و استفاده از فیس‌بوک					
خاورمیانه	جمعیت (۲۰۱۲)	کاربران (۲۰۰۰)	کاربران (۲۰۱۲)	درصد افزایش کاربران	کاربران فیس‌بوک
کویت	۲,۶۴۶,۳۱۴	۱۵۰,۰۰۰	۱,۹۶۳,۵۶۵	۲,۲	۷۸۰,۸۹۰
ایران	۷۸,۸۶۸,۷۱۱	۲۵۰,۰۰۰	۴۲,۰۰۰,۰۰۰	۴۶,۷	n/a
اسرائیل	۷,۵۹۰,۷۵۸	۱,۲۷۰,۰۰۰	۵,۳۱۳,۵۳۰	۵۰,۹	۸۲۰,۷۹۲,۳
عربستان سعودی	۲۶,۵۳۴,۵۰۴	۲۰۰,۰۰۰	۱۳,۰۰۰,۰۰۰	۱۴۰,۴	۵۲۰,۸۵۲,۵
کل خاورمیانه	۲۲۳,۶۰۸,۲۰۳	۳,۲۸۴,۸۰۰	۹۰,۰۰۰,۴۵۵	۱۰۰,۰	۶۲۰,۸۱۱,۲۳

کشور کویت با توجه به آمار این موسسه تحقیقاتی افزایش درصد کاربران خود را در ۴ سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۲ داشته است. لذا در اینجا نیز تقدم تأثیرات افزایش استفاده از اینترنت و به تبع آن تأثیرات ساختاری را می‌توان مشاهده نمود. بر این اساس این بررسی در گزارش سال ۲۰۱۲ خود به تفصیل درصد و روند رشد کاربران اینترنتی را در کشور کویت مشخص نموده است.

کاربران اینترنت در کشور کویت			
سال	جمعیت	کاربر اینترنت	درصد عمومیت
۲۰۰۰	۴۲۲,۴۲۴,۲	۱۵۰,۰۰۰	۵۰,۸
۲۰۰۳	۰۱۲,۵۳۰,۲	۵۶۷,۰۰۰	۲۲,۴
۲۰۰۵	۷۷۵,۶۳۰,۲	۶۰۰,۰۰۰	۲۲,۸
۲۰۰۸	۷۹۹,۵۹۶,۲	۹۰۰,۰۰۰	۳۴,۰۷
۲۰۰۹	۵۲۶,۶۹۲,۲	۱,۰۰۰,۰۰۰	۳۷,۱
۲۰۱۰	۱۳۲,۷۸۹,۲	۱,۱۰۰,۰۰۰	۳۹,۴
۲۰۱۲	۳۱۴,۶۴۶,۲	۵۶۵,۹۶۳,۱	۷۴,۲

منبع: www.Middle East Internet Stats

به روشنی میزان درصد افزایش (۲۰۰۳ تا ۲۰۱۲) استفاده از این شبکه در کشور کویت قابل رویت است. این مولفه یکی از عوامل متأثر جهانی شدن بر تأثیرات و تغییرات ساخت سیاحت سیاسی - اجتماعی کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس می‌باشد.

این تأثیرات در جایگاه زنان در کشور کویت چهره‌ای دیگر بر خود دیده است. به صراحت می‌توان ادعا کرد که زنان کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس تا قبل از دهه ۱۹۹۰، از حقوق اجتماعی شناخته شده، محروم بودند. حتی در دوره اخیر نیز، با وجود آن که هر شش کشور عضو شورای همکاری خلیج فارس دارای مجلس شورا شدند، فقط امیرنشین عمان با رعایت تمامی مراحل در سال ۱۹۹۷ به زنان حق رأی داد (امامی، ۱۳۸۰: ۱۹۶). اختلاف نظری که در مورد این مساله در قطر و کویت وجود دارد، منعکس کننده وضعیتی است که بر تمام کشورهای منطقه حاکم است یعنی جایی که آداب و رسوم، سنت‌ها و عرف‌های مذهبی و اجتماعی متعددی وجود دارد. در حالی که رویه اسلامی مجلس ملی کویت، هر گونه مشارکت سیاسی زنان را خلاف شریعت اسلام می‌داند، مخالفان مشارکت سیاسی زنان در قطر؛ بیانیه‌ای به امضای خود به رئیس مجلس شورا تسلیم کردند که در آن، حق رأی زنان خلاف قوانین اسلام شمرده می‌شود.

در واقع، این مساله به آداب و سنن اجتماعی یا مذهبی و یا احتیاط‌کاری‌های محافظه کارانه محدود نمی‌شود، بلکه با بی‌میلی بخش عمده‌ای از زنان برای مشارکت در زندگی سیاسی نیز مرتبط است. در خصوص نحوه نگرش‌های موجود در این کشورها باید گفت که موقعیت سیاسی و اجتماعی زنان هر یک از این کشورها با دیگری متفاوت است اما در عمل تا دهه ۱۹۹۰ هیچ

تأثیر جهانی شدن ارتباطات بر ساختار سیاسی- فرهنگی کویت

یک از آنها از کوچکترین حقوق سیاسی برخوردار نبودند و علاوه بر آن فشارهای اجتماعی زیادی را متحمل می‌شدند که بخشی از آنها به سنت‌های دست و پاگیر قدیمی و رسوم کهنه حاکم بر این جوامع و برخی دیگر به دوران جاهلیت عرب باز می‌گشت. در عربستان، حضور بیگانگان غربی از جمله زنان ارتشی، این جرات را به زنان سعودی داد که برای نخستین بار در خیابان‌های ریاض رانندگی کنند! (معینی، ۱۳۷۹: ۷۲).

تأثیرات جهانی شدن بر جایگاه زنان				
کشور	استقلال	کاربرد اینترنت	اولین انتخابات	اولین حق رأی برای زنان
کویت	۱۹۶۱	۱۹۹۴	۱۹۶۱	۲۰۰۳

به نظر می‌رسد می‌توان تأثیرات جهانی شدن ارتباطات را بر جایگاه زنان در کشور کویت در چهار گام برداشته شده است. به این ترتیب که زمان استقلال یک کشور در این منطقه تا زمان ایجاد زیرساخت و استفاده از اینترنت (فاصله زمانی) متغیری خاص و معنادار در برگزاری اولین انتخابات در این کشورها می‌باشد و به همان نسبت متغیری معنادار و دخیل در اولین دوره اعطای حق رأی به زنان می‌باشد. بر این اساس و همانطور که می‌توان در جدول بالا مشاهده نمود زمان استفاده اینترنت در کشور کویت با تاریخ اولین انتخابات در این کشور و به همان ترتیب تاریخ اعطای حق رأی و کاندیداتوری در انتخابات به زنان نسبتی معنادار ایجاد نموده است.

نتیجه‌گیری

جهانی شدن فرآیندی است که به‌طور ناخواسته‌ای زندگی ما را چه از جنبه فردی، چه از جنبه‌ی اجتماعی تحت تأثیر قرار داده است. از جهانی شدن تعاریف بسیار متفاوتی ارائه و دیدگاه‌های متضاد درباره آن ابراز شده است. علی‌رغم ابهام‌ها و اختلاف نظرها کمتر کسی جهانی شدن و تأثیرات آن را بی‌اهمیت می‌شمرد. تقریباً بر اتفاق نظر داریم که جهانی شدن از مهم‌ترین پدیده‌هایی است که دنیای امروز با آن مواجه است.

اگرچه فرایند جهانی شدن در ذات خود اساساً پدیده‌ای اقتصادی و فرهنگی به شمار می‌رود، اما در روند حرکتی خود پیامدهای سیاسی مهمی را نیز به دنبال داشته است. این

در حالی است که واقعیت امر آن است که نقطه آغازین فرآیند جهانی شدن نه در حوزه سیاسی بلکه در حوزه اقتصادی و فرهنگی بویژه ارتباطات شکل گرفت و پیامدهای خود را به گونه‌ای شگفت‌انگیز در حوزه سیاست داخلی و بین‌المللی برجای گذاشته است.

شایان ذکر است که در میان مناطق مختلف جهان، منطقه خاورمیانه و یکی از مهم‌ترین زیر سیستم‌های آن یعنی بخش عربی خلیج فارس را باید نماد حاکمیت رژیم‌های سنتی، پاتریمونال و غیردموکراتیک دانست. نوع رژیم‌های سیاسی حاکم بر کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس از نوع پادشاهی بسته سنتی است که در معرض نوسازی‌های فرهنگی و سیاسی گسترده‌ای قرار نگرفتند. خاندان‌های حاکم در این کشورها بر پایه مبانی مشروعیت سنتی مانند سنت‌های قبیله‌ای جهان عرب، توجیه مذهبی مشروعیت و حقانیت حاکمان از سوی علمای مذهبی و نیز تکیه بر نوعی دولت رفاهی مبتنی بر اقتصاد نفتی و رانتیر توانسته‌اند در نخستین دهه قرن بیست و یکم یکی از بارزترین اشکال حکومت‌های پیشامدرن را حفظ نمایند.

این مولفه‌ها در کنار تکانه‌های عصر جهانی شدن و تغییر در ساخت جمعیتی این کشورها، از جمله کشور کویت، این چشم‌انداز را ترسیم می‌کند که شالوده‌های این نوع مشروعیت در حال سست شدن است و این گونه به نظر می‌رسد که مهم‌ترین تأثیر جهانی شدن در حوزه سیاسی را باید تغییر مشروعیت سنتی دانست که اعتقاد به حقانیت ترتیبات اتخاذ شده و حق تعیین خط مشی از طرف کسانی استوار است که از آن‌ها خواسته شده است تا از طریق این ترتیبات به اعمال سلطه پردازند.

از آنجا که مشروعیت به‌عنوان حلقه واسطه تبدیل قدرت به اقتدار تلقی می‌شود، با تضعیف پایه‌های مشروعیت کشور کویت، بی‌ثباتی سیاسی یکی از مهم‌ترین نتایج پیش رو خواهد بود. این بی‌ثباتی سیاسی در کنار تأثیرات ارتباطات جهانی را می‌توان در رخدادهای موسوم به «بهار عربی» در کشور کویت مشاهده نمود. لذا ارتباطات که در عصر جهانی شدن عامل افزایش آگاهی مردم و خواستن تغییر در ساختارهای سیاسی- فرهنگی این کشور گردیده است، خواسته‌هایی همچون ایجاد نظامی بازتر و مسؤولیت پذیرتر و حرکت به سوی نظامی دموکراتیک تر را به دنبال داشته است.

بر این اساس می‌توان دریافت که به طور نسبی کشور کویت از روندهای اقتصادی فرایند جهانی شدن استقبال می‌کنند، اما در حوزه سیاسی رویکرد مثبتی نسبت به آن ندارند. به دلیل ساخت سنتی و پاتریمونال هیات‌های حاکمه این کشورها، این پدیده در حوزه سیاسی بیشتر

تأثیر جهانی شدن ارتباطات بر ساختار سیاسی- فرهنگی کویت

از آن که فرصت انگاشته شود، به دیده تهدید نگریسته می‌شود. نگرانی از تغییر باور شهروندان و به تبع آن تغییر دیدگاه‌ها و انتظارات، کم‌رنگ شدن حوزه اقتدار سیاسی و حاکمیتی موجب شده است که رهبران عرب کویت، فرایند جهانی شدن را تا آنجایی بپذیرند که موجب آسیب زدن به پایه‌های سنتی مشروعیتشان نشود و این تأثیرات را در سه سطح به ترتیب حوزه نفوذ و تأثیرات جهانی شدن می‌پذیرند. این سطوح عبارتند از:

- سطح اول: سطح تأثیرات گسترده بعد اقتصادی جهانی شدن در ساخت اقتصادی این کشورها می‌باشد؛

- سطح دوم: سطح تأثیرات محدود اجتماعی- فرهنگی جهانی شدن ارتباطات در ساخت فرهنگی این کشورها می‌باشد. هرچند که همواره در حال افزایش می‌باشد؛

- سطح سوم: سطح مقابله با تأثیرات سیاسی جهانی شدن در ساختار سیاسی این کشورها می‌باشد. البته به نظر می‌رسد که مقاومت ساخت سیاسی چندان دوام لازم برای این مقابله را ندارد و به دلیل تغییرات پایه‌های اجتماعی- فرهنگی قدرت و باورهای سنتی، این تأثیرات هرچه سریع‌تر در حال ورود به حوزه سیاسی نیز می‌باشد؛

بر این اساس می‌توان ابعاد جهانی شدن و خاصه جهانی شدن ارتباطات و تأثیرات آن بر ساخت سیاسی و فرهنگی کویت را در جدول زیر مشاهده نمود.

مصادیق عام این تغییر آغاز شده را می‌توان در تحولات و رخداد‌های چند سال اخیر در حوزه کشورهای خاورمیانه مشاهده نمود. تحولات و تغییراتی که با نام «بهار عربی» شهرت یافته است. در تحلیل و تبیین بهار عربی خاصه عامل جهانی شدن ارتباطات و افزایش آگاهی کاربران مشاهده می‌شود که به تبع آن شهروندان کویتی و دیگر کشورهای حاضر در این حوزه، خواستار ایجاد تغییرات در ساختار سیاسی داخلی خود می‌باشند.

ساخت سیاسی کشور کویت و تأثیرات جهانی شدن		
شاخصه‌های مرکزی ساختار کویت	مولفه‌های جهانی شدن ارتباطات	مولفه‌های تأثیرات جهانی شدن
قدرت سنتی مشروعیت سنتی توجه مذهبی مشروعیت	کاهش مشروعیت سنتی توسعه فرهنگ مشارکت توسعه فرهنگ مشارکت سیاسی	غیر طبیعی بودن دولت- ملت‌های سنتی غیرممکن بودن دولت - ملت‌های موروثی
موروثی بودن حاکمیت اقتدار پدرسالارانه	کاهش کنترل اطلاعات و ارتباطات	تحول در مفهوم مشروعیت سیاسی

	تضعیف فرهنگ اقتدارگرایی	نظام سلسله پادشاهی - خاندانی
تحول در مفهوم استقلال تحول در مفهوم کارویژه‌های ساخت سیاسی حضور بازیگران فراملی و فراملی	تضعیف ایدئولوژی اقتدارگرایی تمرکززدایی از رژیم‌های اقتدارگرا	تکیه بر دولت رانتیر- نفتی عدم حضور گسترده احزاب سیاسی عدم حضور گسترده رسانه‌های گروهی آزاد عدم حضور گسترده سازمان‌های غیردولتی

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- اسلامی، مسعود (۱۳۶۹). ریشه‌یابی مواضع و عملکرد کویت در جنگ تحمیلی عراق علیه ایران. تهران: نشر همراه.
- اسمیت، اتیو و بلیس، جان (۱۳۸۳). جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین، ترجمه ابوالقاسم راه‌چمنی. تهران: ابرار معاصر.
- اولسون، دیوید (۱۳۷۶). رسانه‌ها و نمادها، ترجمه محبوبه مهاجر. تهران: انتشارات سروش.
- تامینسون، جان (۱۳۸۱). جهانی شدن و فرهنگ، محسن حکیمی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی مرکز گفتگوی تمدن‌ها.
- جعفری‌ولدانی، اصغر (۱۳۸۱). جایگاه خلیج فارس در نظام جدید ژئوپولیتیک. تهران: دفتر مطالعات سیاسی وزارت خارجه.
- رودباری، لوا (۱۳۷۵). کویت (کتاب سبز). تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- سیمبر، رضا (۱۳۸۲). «منطقه‌گرایی و صلح‌سازی در جهان با تأکید بر خلیج فارس»، فصلنامه چشم‌انداز جغرافیایی، سال اول، شماره ۱۲.
- عظیمی، زهراالسادات (۱۳۸۵). «اصلاحات در کویت»، کتاب خاورمیانه ۵. تهران: ابرار معاصر.
- قاسمی، حاکم (۱۳۸۴). «ایده خاورمیانه بزرگ و تزلزل در مبانی مشروعیت سنتی در خلیج فارس»، مجموعه مقالات پانزدهمین همایش بین‌المللی خلیج فارس. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- قلی‌پور، سیاوش (۱۳۸۹). «جهانی شدن و هویت فرهنگی»، مجله جامعه‌شناسی، شماره ۱۳، پاییز.

تأثیر جهانی شدن ارتباطات بر ساختار سیاسی - فرهنگی کویت

کارنو، ژان (۱۳۷۲). *جامعه‌شناسی وسایل ارتباط جمعی*، ترجمه باقر ساروخانی. تهران: انتشارات اطلاعات.

کاستلز، امانوئل (۱۳۸۰). *عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ*، ترجمه افشین خاکباز. تهران: انتشارات طرح نو.

کوزه‌گر کالجی، ولی (۱۳۸۹). «پیامدهای جهانی شدن بر کشورهای عربی منطقه خلیج فارس»، *پژوهش نامه سیاست خارجی*، شماره ۲۸، مهر.

مجتهدزاده، پیروز (۱۳۷۹). *خلیج فارس، کشورها و مرزها*. تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه.

محقق، عدنان. (۱۳۸۹). «اصلاحات سیاسی در کویت»، *پژوهش نامه سیاست خارجی*، شماره ۲۸، مهر. مسجدجامعی، احمد (۱۳۶۸). *تحول و ثبات، منطقه‌ای بر شناخت شیخ نشین‌های خلیج فارس*. تهران: انتشارات فاروس ایران.

معینی، جهانگیر (۱۳۷۹). «خلیج فارس و نشانه‌های تغییر در سیاست‌ها»، *فصلنامه خاورمیانه*، سال هفتم، شماره ۲۲، تابستان.

نهادندیان، محمد (۱۳۸۳). *ما و جهانی شدن*. تهران: پژوهشکده علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. ویلیامز، مارک (۱۳۸۶). *اقتصاد سیاسی جهانی*، تلخیص و ترجمه علی حسینی خواه. تهران: مرکز ملی مطالعات جهانی شدن.

یونسیان، مجید (۱۳۸۴). «روابط تجاری شورای همکاری خلیج فارس و اتحادیه اروپا: دو سوی یک معامله»، *کتاب خاورمیانه ۴*. تهران: ابرار معاصر.

(ب) منابع اینترنتی

www.Middle East Internet Usage Stats and Facebook Statistics.com

